

„Az eltűnt idő nyomában”: Istenszeme vendégfogadó

Az idő örök jelenléte és pusztító hatása, vele szemben az emlékezés megtartó ereje – Proust halhatatlan művére utalva – épített örökségünkben is jelen van. Sorozatunkban felkutatjuk az elhanyagolt, pusztuló, jobb sorsra érdemes hegyvidéki villákat, s felidézzük regényes történetüket.

Kezdjük emlékező sétánkat a Szent Anna-kápolnától fassorral szegélyezett gyalogúton az egykori titkokat rejtegető Istenszeme fogadóhoz! A hajdan varázslatos park a Szilassy út 3. alatt, gondozatlan telken lehangoló képet fest. A többször átalakított, elhagyott épület még áll, de a Tengersizemnek nevezett tó kiszáradt, mivel forrásait eltömték, elvezették.

A területen, Johann Karl von Stettner udvari tanácsos majorságában már az 1760-as évektől vendégfogadó működött. Az erdőben megbúvó házikó a magyar történelem nevezetes helyévé vált. Stettner János huszárcapitány tulajdonában állt, amikor 1837-ben Kossuth Lajos orvosi tanácsra családijával együtt pár hetet töltött el a fogadóban, amely akkor már hegyvidéki üdülőnek volt tekinthető. Vele együtt pihent itt a neves irodalomtörténész, Toldy Ferenc, aki a május 5-re virradó éjszakán tanúja volt Kossuth elfogásának a betiltott Törvényhatósági Tudósítások szerkesztése és terjesztése miatt.

Eperjessy Károly írja zugligeti útmutatójában: „...május hó 4-ről 5-re, éjjeli egy óra tájban Eötvös József királyi fiscus, egy kapitány, egy strázsamesterrel és 48 gránátossal vétette körül a nyaralót és lépve Kossuthot kétségbeesett és könny-

befülő családja kebléről, a budai várban, a Verbóczy utcában levő börtönbe zárták”. Az 1913-ban állított Kossuth-emlékmű még ma is látható a villa közelében.

A fogadó 1839-ben a kovásznai Kováts Zsigmond tulajdonába került. A villa ekkor faoszlopokkal díszített kis ház volt, homlokzatán, nap sugarakkal körülvett timpanonjában, egy óriási szemmel. A szimbólum hasonlított a keresztény Szentháromság (*Trinitas Sacra*) jelképhez, de emlékeztetett a szabadkőművesség titokzatos jelére is. Innen eredhet a fogadó „Istenszeme” elnevezése.

Más hagyomány szerint a hely a nevét a hajdan mellette lévő, tengersizemre emlékeztető tóról kaphatta, amelynek vizét az alatta lévő Istenszeme-forrás táplálta, esetleg a felette elterülő réttől kölcsönözte, amelyet ma is Istenszeme-rétnek elvezették.

A helyreállított emléktábla

hívnak. Az épület 1846-ban a tűz martaléka lett, de hamarosan újjáépítették, és a szimbólum visszakerült a homlokzatára.

A 19. század közepén hazatelepült a Svájcból származó Haggemacher család két tagja, Henrik és Károly. Henrik és Károly. Henrik a malomiparban és a sörgyártásban szerzett ismertséget. Károly nem kedvelte a nagyvilág zaját, s az attól való elvonulás céljából megvásárolta a zugligeti birtokot.

A klasszicista villát neves építészekkel építtette át „svájci” historizáló stílusban. Az átalakítás során gondosan ügyeltek rá, hogy az „Isten szeme” megmaradjon a homlokzaton.

Salamin András képeskönyvében idézi Haggemacher Sándor, a család utolsó magyarországi leszármazottja özvegyének, Pekár Zsuzsának a visszaemlékezését erre az időszakra: „A villa volt öregkorának menedéke. Ebbe fektetett bele minden elképzelhető: gyönyörű parkot létesített a kis tóra néző ház körül. Utakat, gazdasági épületeket, erdészházat építtetett, és a viharvert házat műértő ízléssel alakította át saját elképzelései szerint. Az a ház színes, berakott üvegablakaival, régi svájci kályháival olyan volt, mint egy ékszer az erdő mélyén...”

Haggemacher Károly időskorában már nem szemlélhette a maga teremtette idillikus környezetet, mert elvesztette látását. Ez lehetett az oka, hogy 1921-ben a villában véget vetett életének.

Tragikus halála után nem sokkal örököse és unokahúga, Haggemacher Bertha Luisa (Dreher Jenő sörgyáros felesége) a fővárosnak ajándékozta a nyaralót és a parkot azzal az egy feltétellel, hogy a területen gyermekintézetet hozzanak létre. Így a ház Budapest székesfőváros tulajdonába került. Előbb gróf Andrássy Gyulánénak adták bérbe, aki itt lakott 1946-ban bekövetkezett haláláig.

Az épületet csak 1949-ben vehették birtokba a gyerekek, ekkor nyílt meg a Kossuth Lajos Gyermekotthon és Általános Iskola. Pszichoorganikusan sérült fiatalok éltek és tanultak benne, ösz-

FOTÓ: PUKA TITKOS

Az épület még áll, de állaga folyamatosan romlik, a körülötte lévő telket pedig lassan visszahódítja a természet

szesen mintegy negyvenötven fő. A felső tagozatosok a közeli Zugligeti iskolában végezték tanulmányukat. 1955-ben apró, szabadon látogatható Kossuth Múzeum nyílt az épületben, és emléktábla került a falára, ami 1961-ben még látható volt.

Telente nemcsak a gyermekotthon lakói, hanem a környék lakossága is jégpályaként használta a befagyott tavat. Salamin András képeskönyvében egy 1960-as években készült fotót mutat be, amelyen a park tavában fürdő intézeti gyerekek láthatók, amiket még Haggemacher Sándor idejében ültettek.

Az Istenszeme-forrás – és vele együtt a Disznófó-forrás vizét is

– az 1990-es évek elején közvetlenül bekörtötték a csatornába, ezzel megszűnt a tó vízellátása. A kis múzeumot bezárták, és a gyűjteménnyel együtt a Kossuth elfogására emlékező tábla is eltűnt. Ez utóbbit 1999. október 6-án a Budapesti Zugligeti Egyesület és a XII. kerületi önkormányzat pótolta, s ma is látható az épület keleti falán.

A gyermekotthont 2000 tavaszán zárták be, majd a főváros megpróbálta eladni, azonban az adásvételi szerződést a svájci székhelyű Karl Haggemacher-alapok megtagadta. A villaépület 2001-ben műemléki védelem alá került, a park kiemelten védetté vált a Hegyvidék természetvédelmi övezetén belül.

Sajnos azonban a fővárosi önkormányzat tulajdonában maradó épület azóta üresen, kihasználatlanul áll. Őrzéséről 2010-ig gondoskodott a város, utána megszűnt a felügyelet, a ház állaga folyamatosan romlik. A telket lassan visszahódítja a természet.

Csak reménykedni tudunk, hogy a történelmi események színhelyéül szolgáló, egykor nevezetes fogadó és a csodálatos park, a Karl Haggemacher-alapok szándéka szerint gyermekintézményként, megfelelő hasznosítással újraéled, és az időközben eltűnt „Isten szeme” ismét vigyázza majd a Svábhegyet...

Beöthy Mária

A Tengersizemben ötven éve még gyerekek fürödtek, de mára teljesen kiszáradt a tó